

Fremmede fiskearter – er ikke bare utenlandsk import

Odd Terje Sandlund & Trygve Hesthagen

TEFA-seminar 9. mars 2017, SCANDIC Dyreparken

Lett å se fremmede arter på land

© OT Sandlund

Verre under vann: På overflata ser alt bra ut

© OT Sandlund

Fiskebestandene kan være utsatt for mange trusler

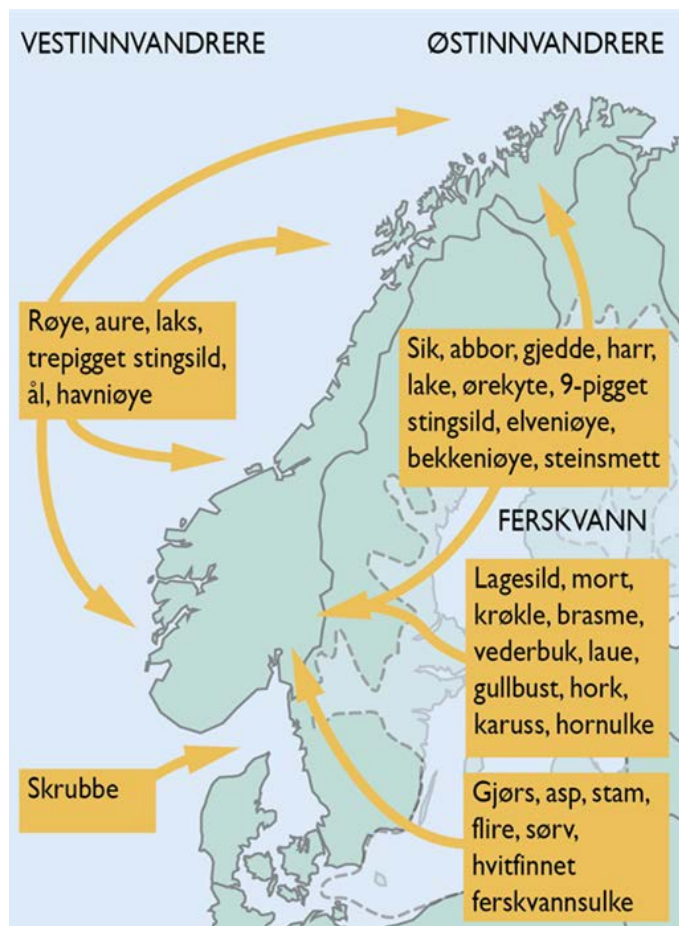
- ▶ Vassdragsregulering, andre fysiske inngrep, sur nedbør, ymse langtransportert forurensing, klimaendringer, men....
- ▶ **SPREDNING AV ULIKE FISKEARTER** er nå helt klart den største trusselen mot produksjonsgrunnlaget og naturmangfoldet i ferskvann
  - ▶ Det er definert som alvorlig miljøkriminalitet (innlandsfiskeloven, naturmangfoldloven)

Dette har jeg tenkt å prate om

- ▶ Litt om innvandring og vår fiskefauna
- ▶ «Fremmed» art eller «nabo-art»?
- ▶ Hvilken effekt har fremmede eller nabo-arter?
- ▶ Trussel fra karpefiskene - risikovurdering
- ▶ Hvorfor spres fisk?
- ▶ Tiltak
- ▶ Sluttkommentar

Norge har en artsfattig fiskefauna

- ▶ Norge ligger i utkanten av utbredelsesområdet
- ▶ 32 arter med naturlig innvandring (+ ål)
- ▶ De fleste bare i sørøst
- ▶ I Agder
  - ▶ Fra vest/sør: laks, aure, røye og trepigga stingsild + ål
  - ▶ Fra øst: Gjedd, ørekyt, lake, sik og harr

Hindre og barrierer etter istida

- ▶ Saltvann i Østersjøen og Skagerrak
- ▶ Bratt landskap: fosser og stryk var effektive hindre
- ▶ Landhevinga gjorde dette verre
- ▶ Store områder fikk aldri fisk → 1,2 arter pr. innsjø i snitt

En innsjø med fisk er et levende matfat → bare én ting å gjøre: ta fisken i «egne hender»

«Eiliv Elk bar fisk i Raudsjøen»

III R. III R. BIR. YH. I. R. IN. A. H. I.

Det var i Gausdal og skjedde rundt år 1050-1100

«..eftersom bebyggelsen skred frem, enten ved gaardsbruk eller ved sætre, stadig trak ørreten med sig, jeg hadde nær sagt som et andet husdyr»

(Huitfeldt-Kaas 1918)

Huitfeldt-Kaas så faren for 100 år siden

- ▶ I 1912 skrev fiskeforskeren Huitfeldt-Kaas om at spredninga av ferskvannsfisk må stoppes:
  - ▶ *«Skjer ikke dette meget snart vil sportsfiskeriet i vore indlandsvande sikkerlig gaa en meget hurtig ødelæggelse i møte, og vort land vil kunne komme til at lide nationaløkonomisk tap av uberegnelig rækkevidde»*

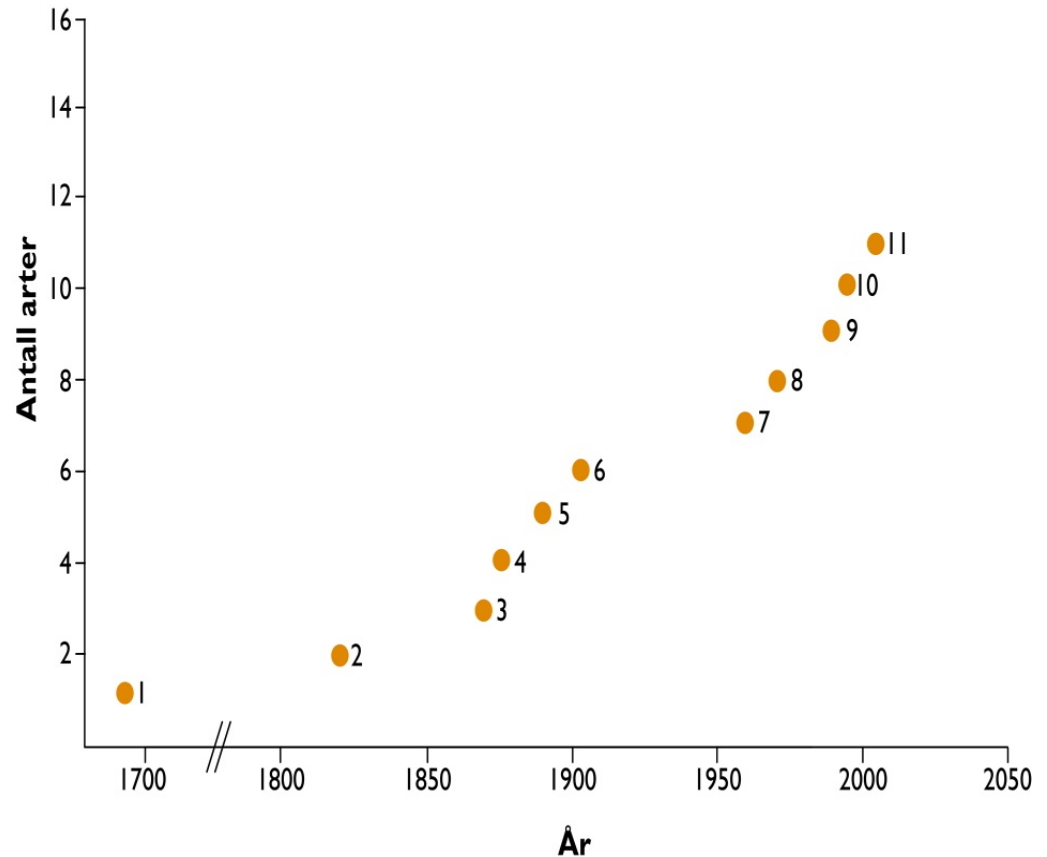
Flere kategorier «fremmed» fisk

- ▶ 'Norske' arter – «regionalt fremmede»
  - ▶ Naturlig innvandring – men spres videre av mennesker – «nabo-arter»
- ▶ Fremmede arter
  - ▶ Innført fra utlandet
- ▶ Dørstokkarter
  - ▶ Ennå ikke kommet til landet; kan f eks finnes i våre naboland og risikoen er stor for at de kommer

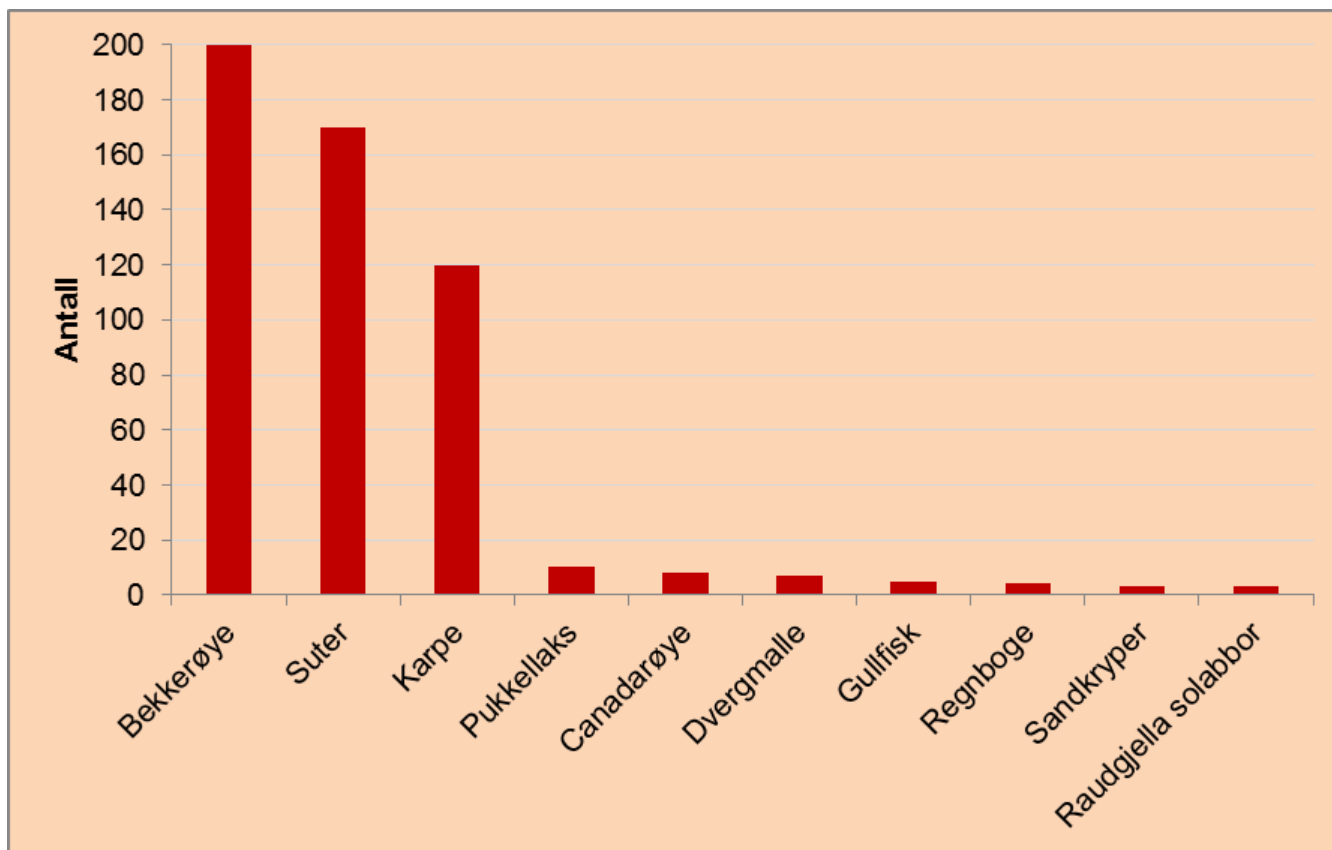
Når ble de fremmede artene innført?

- ▶ 1 Karpe
- ▶ 2 Suter
- ▶ 3 Gullfisk
- ▶ 4 Bekkerøye
- ▶ 5 Dvergmalle
- ▶ 6 Regnbueaure
- ▶ 7 Pukkellaks
- ▶ 8 Kanadarøye
- ▶ 9 Sandkryper
- ▶ 10 Regnlaue
- ▶ 11 Rødgjellet solabbor

Hesthagen & Sandlund 2007, J Fish Biol, vol. 71

Antall bestander av fremmede arter

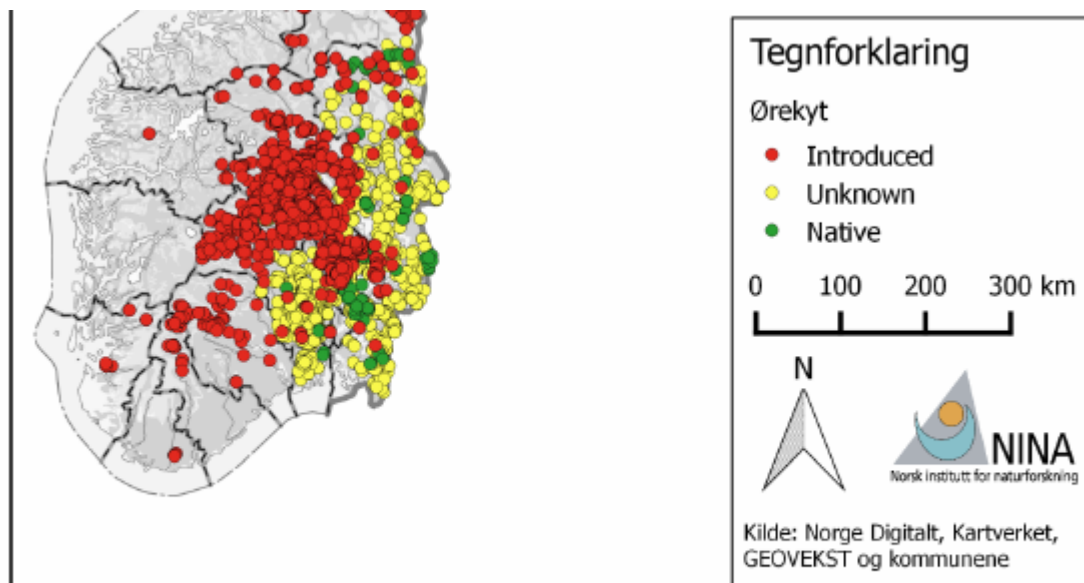

Hvilke er «nabo-artene»

- ▶ Gjedde
- ▶ Ørekyt
- ▶ Sørv
- ▶ Karuss
- ▶ Sik
- ▶ Lagesild
- ▶ Aure
- ▶ Røye

Ørekyt

Figur 13. Kjente lokaliteter med naturlige og innførte bestander av ørekyt. Utbredelsen i Finnmark er ennå noe mangelfullt kartlagt. Det gjenstår å skille mellom naturlige og innførte bestander i deler av Østlandet.

1205

NINA Rapport

Spredning av ferskvannsfisk i Norge En fylkesvis oversikt og nye registreringer i 2015

Trygve Hesthagen og Odd Terje Sandlund

<http://hdl.handle.net/11250/2383974>

Norsk institutt for naturforskning

1302

NINA Rapport

Tiltaksrettet kartlegging og overvåking av fremmed ferskvannsfisk – en tilstands- vurdering av spredningen pr. 2016

Trygve Hesthagen og Odd Terje Sandlund

<http://hdl.handle.net/11250/2428338>

Norsk institutt for naturforskning

«Fremmed i Agder»

Art

Fremmede arter i Norge som reproduserer i Agder

Suter, karpe, regnlaue, gullfisk, sandkryper, bekkerøye

Fremmede arter i Norge med usikker reproduksjon i Agder

Pukkellaks, regnbueaure

Arter med naturlig utbredelse i Norge, men innført til Agder

Gjedde, ørekyt, karuss, sørv

Arter med naturlig utbredelse i Norge, men usikkert om den er innført til Agder

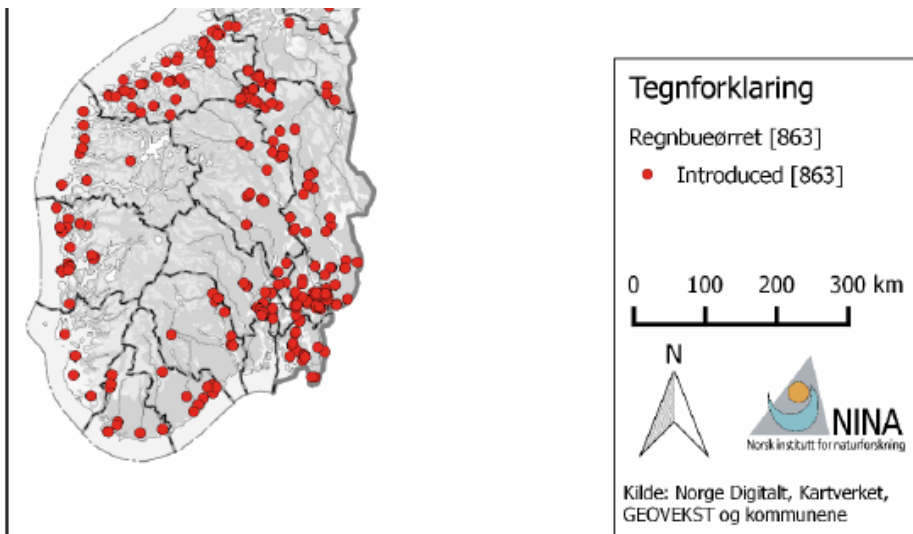
Sik, lagesild

Arter med naturlig utbredelse i Agder, og med stor spredning innen fylket

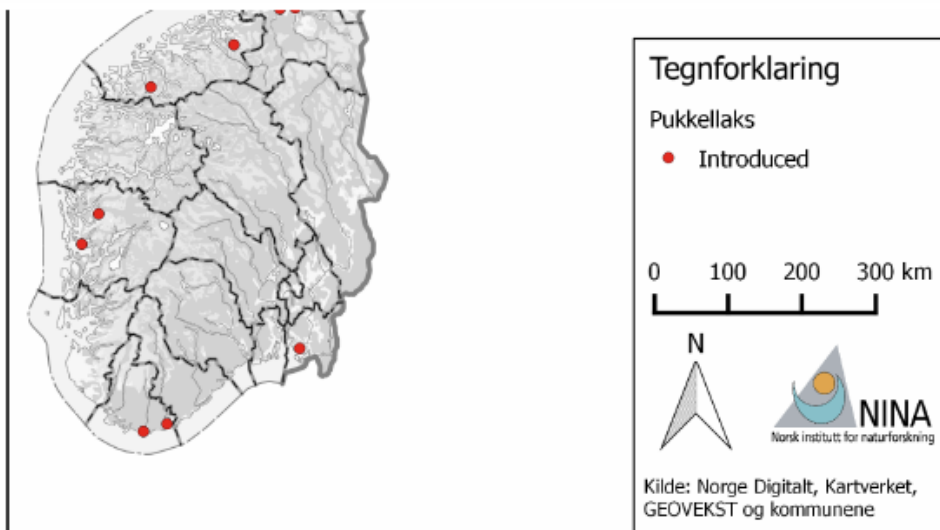
Aure, røye, abbor

(NINA Rapport 1205)

Regnbueaure

Figur 10. Lokalteter med regnbueaure basert på opplysninger samlet inn fram til 1990-tallet. Pr. 2016 er vi kun kjent med to reproduserende bestander.

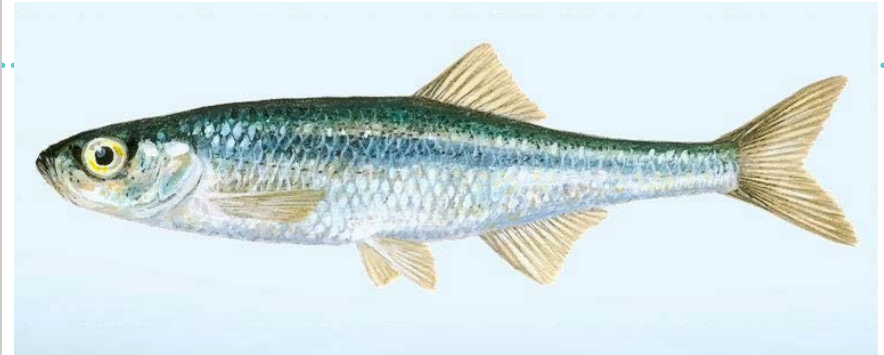
Figur 11. Kjente lokaliteter (elver) med fangst av pukkellaks pr. 2016.

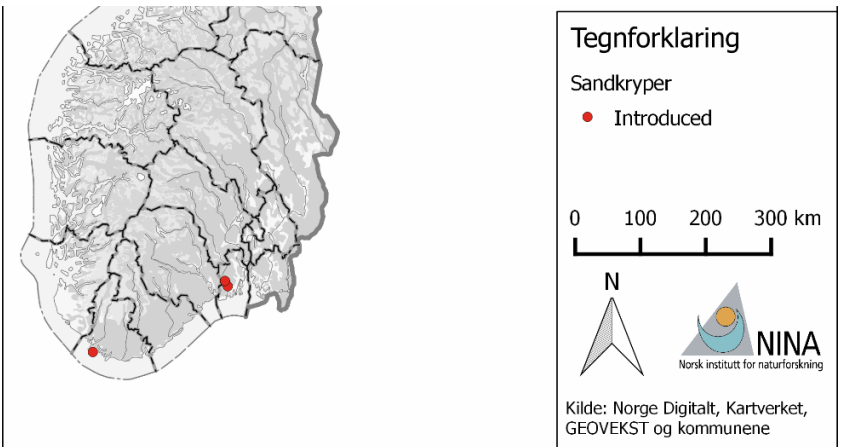
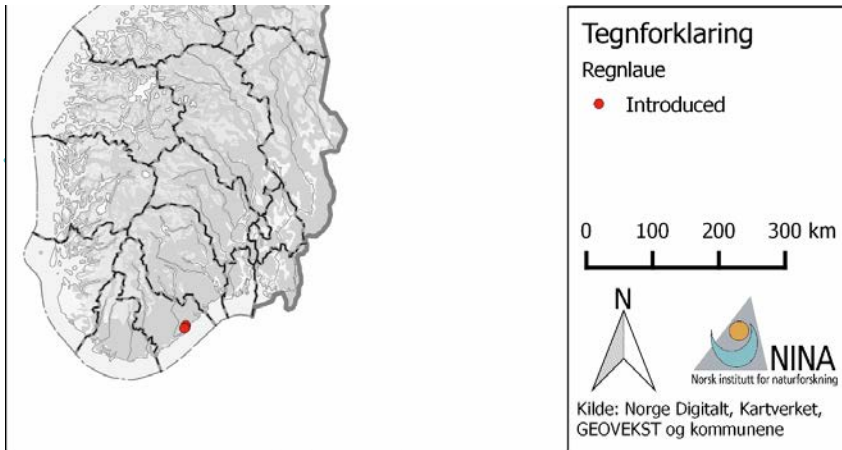
Pukkellaks

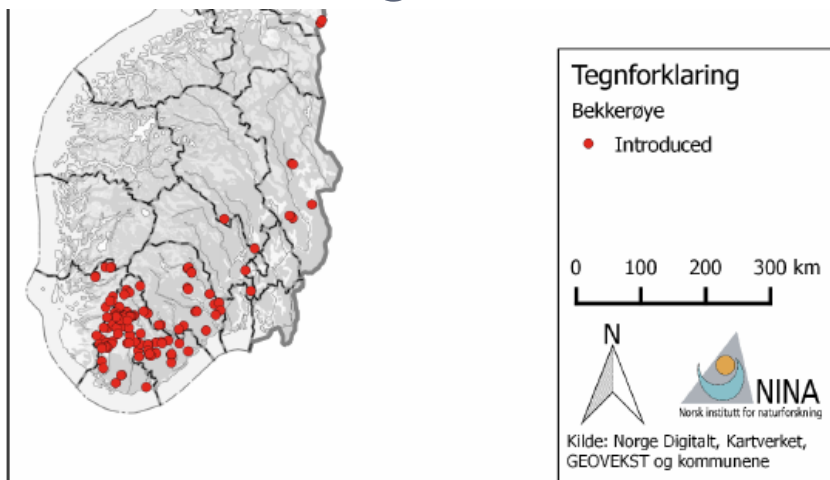
Regnlaue

Sandkryper

Bekkerøye

Figur 8. Kjente lokaliteter med reproduserende bestander av bekkerøye pr. 2016.

- ▶ Erstatning for aure utrydda av sur nedbør
- ▶ Når auren kommer tilbake forsvinner bekkerøya
- ▶ 2013: 111 reproduserende bestander i Agder

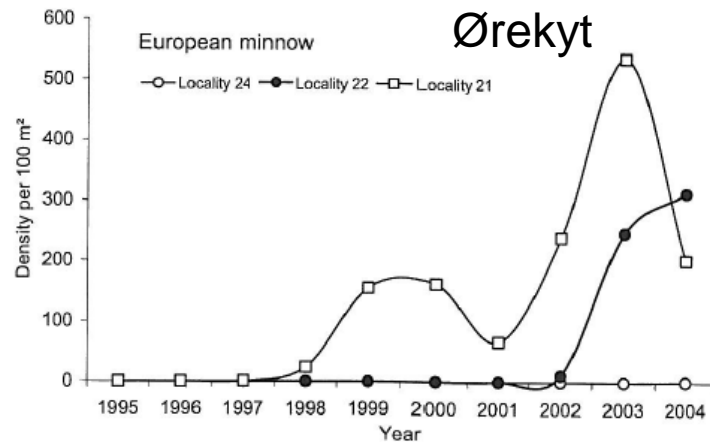
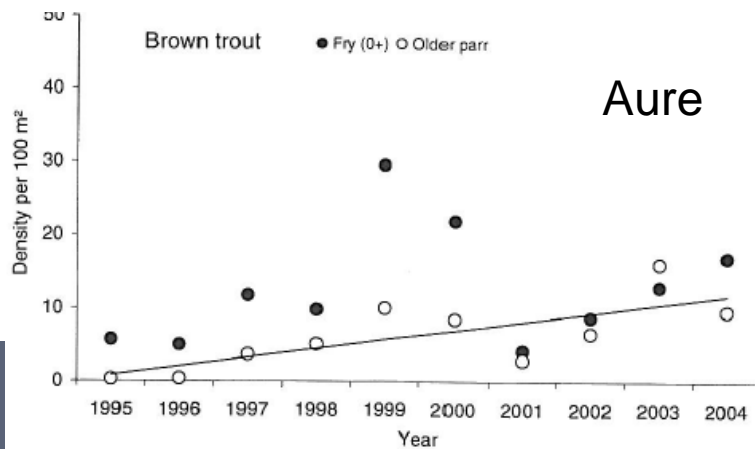
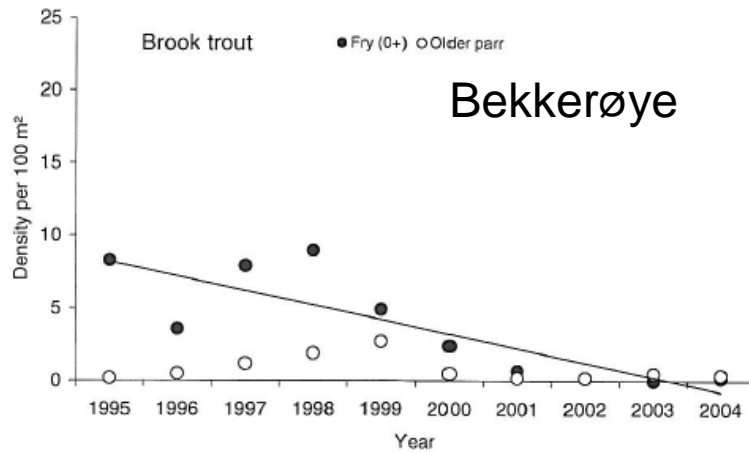
Bekkerøye

Water Air Soil Pollut: Focus (2007) 7:285–291
DOI 10.1007/s11267-006-9073-y

Invasives, Introductions and Acidification: The Dynamics... of a Stressed River Fish Community

Bjørn Mejdell Larsen · Odd Terje Sandlund ·
Hans Mack Berger · Trygve Hesthagen

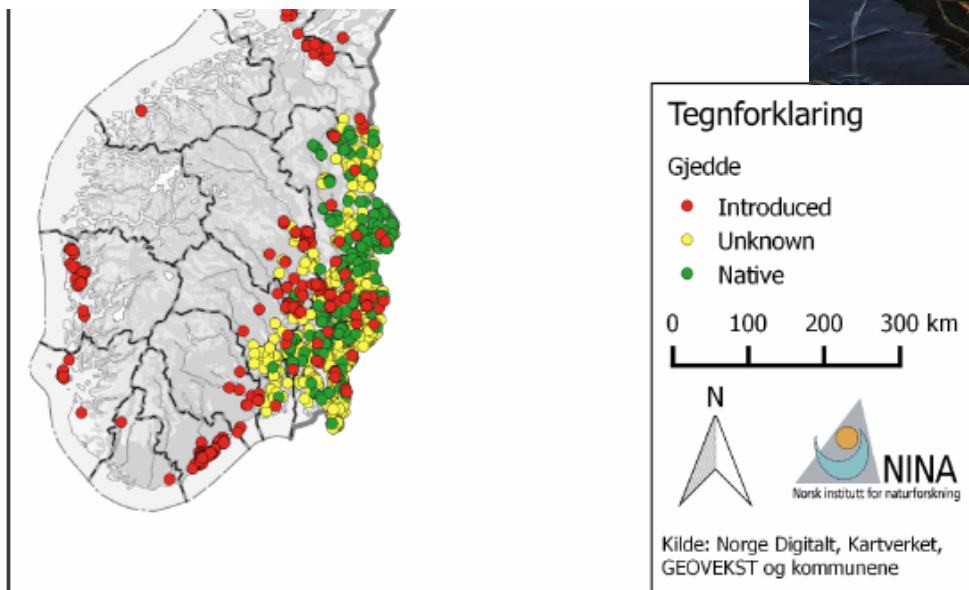
Litlåna (Kvina)

Gjedde

- ▶ Den største trusselen mot aure

Figur 16. Kjente lokaliteter med naturlige og utsatte bestander av gjedde pr. 2016. Det gjenstår å skille mellom naturlige og innførte bestander i deler av Østlandet og Hedmark.

- Kan ha dramatisk effekt på auren i både små og store vatn
- 53 kjente lokaliteter i Agder

Gjedde i Skjeltjønna

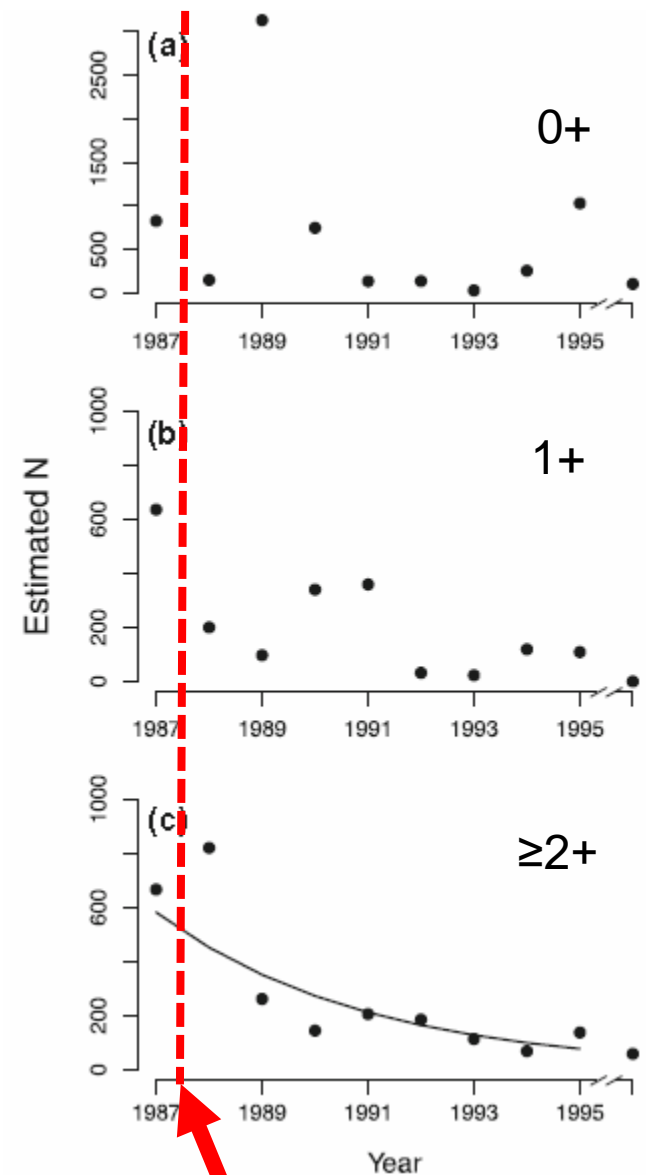
- ▶ Gjedde satt ut i 1986(?)
- ▶ Én stor gjedde fanget i not i Skjeltjønna 1987
- ▶ Yngel av gjedde først fanget i bekken høsten 1987
- ▶ Fangst av aure i tjønna:
  - ▶ 1987: CPUE: 11,4 fisk
  - ▶ 1991: CPUE 0 fisk
  - ▶ 2013: CPUE: 0 fisk

Hydrobiologia (2015) 744:223–233
DOI 10.1007/s10750-014-2078-z

PRIMARY RESEARCH PAPER

The impact of introduced pike (*Esox lucius* L.) on allopatric brown trout (*Salmo trutta* L.) in a small stream

Trygve Hesthagen · Odd T. Sandlund ·
Anders G. Finstad · Bjørn O. Johnsen

Gjeddeunger
i bekken

Karpefisker i spredning

- ▶ Mange arter
- ▶ Spres av ulike grunner
- ▶ Agn (ørekyt, sørv)
- ▶ Troféfisk (karpe, suter?)
- ▶ Pynt (gullfisk)
- ▶ Effekter stort sett lite kjent

NINA Kortrapport

35

Effekter av spredning av karpefisk på biologisk mangfold

En litteraturgjennomgang

Odd Terje Sandlund, Oskar Pettersen, Trygve Hesthagen

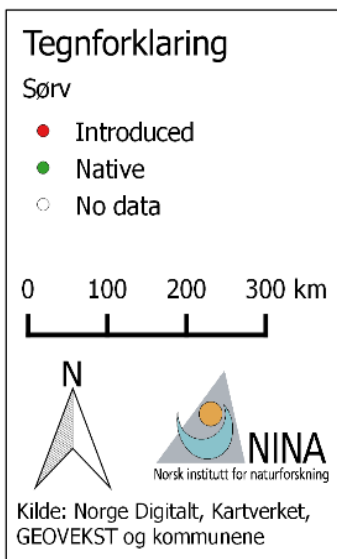
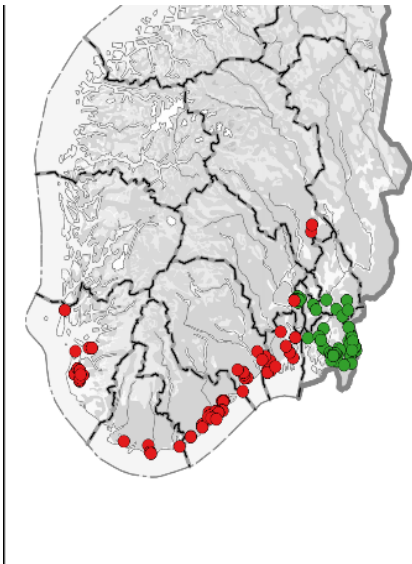
<http://hdl.handle.net/11250/2425638>

Sørv

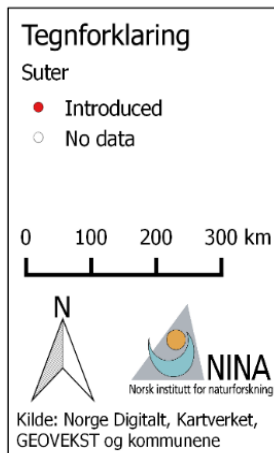
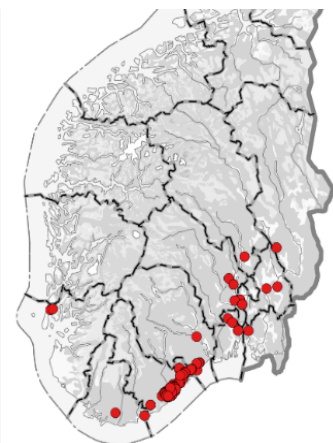
Bl.a. brukt som agn ved ålefiske

Risikovurdering sørv					
Økologisk effekt	4 Stor				
	3 Middels				
	2 Liten				
	1 Ingen				
		1 Lite	2 Begrenset	3 Moderat	4 Stort
		Invasjonspotensial			

Suter

- ▶ Konkurransesvak – slår trolig til bare i dammer & tjern uten annen fisk?

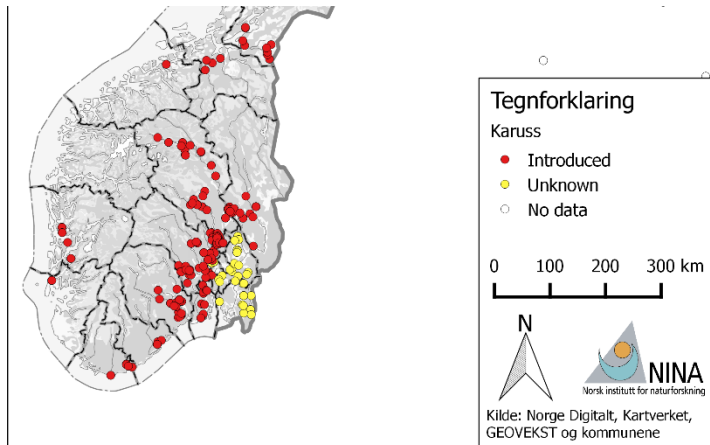
Risikovurdering suter					
Økologisk effekt	4 Stor				
	3 Middels				
	2 Liten				
	1 Ingen				
		1 Lite	2 Begrenset	3 Moderat	4 Stort
Invasjonspotensial					

Karuss

Konkurransesvak:

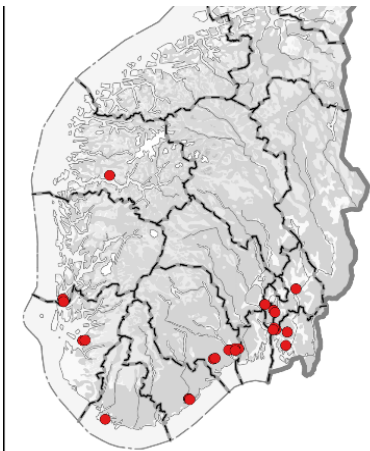
- Fåfallige og storvokste fisk i vatn med annen fisk
- Tette småvokste bestander i fisketomme vatn

		Risikovurdering karuss			
Økologisk effekt	4 Stor				
	3 Middels				
	2 Liten				
	1 Ingen				
		1 Lite	2 Begrenset	3 Moderat	4 Stort
		Invasjonspotensial			

Karpe

- ▶ Trives i grunne, varme vatn
- ▶ Kan bli flere kilo

Tegnforklaring

Karpe

- Introduced

0 100 200 300 km

Kilde: Norge Digitalt, Kartverket, GEOVEKST og kommunene

Risikovurdering karpe

Økologisk effekt	4 Stor				
	3 Middels				
2 Liten					
1 Ingen					
		1 Lite	2 Begrenset	3 Moderat	4 Stort
Invasjonspotensial					

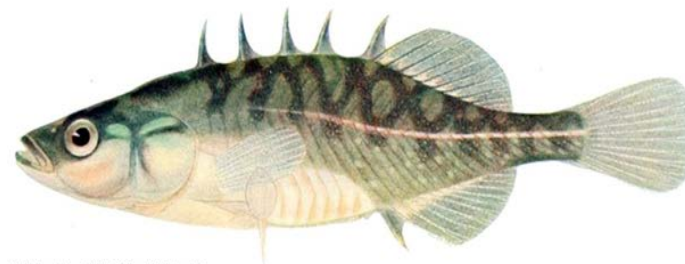
Tabell 1. Oppsummering av risiko angående spredning av karpefisk i Norge. Uthevet risikoklasse betraktes som mest sannsynlig. * Arter som er innført til Norge av mennesket.

Art	Invasjonspotensial	Økologisk effekt	Risiko
Ørekyt	Moderat til stort	Middels	Høy til svært høy
Mort	Begrenset til moderat	Middels til stor	Høy til svært høy
Sørv	Begrenset til moderat	Middels	Høy til svært høy
Suter*	Begrenset til moderat	Liten	Lav
Karuss	Begrenset	Liten til middels	Lav til høy
Karpe*	Lite til begrenset	Liten til middels	Lav til høy

(NINA kortrapport 35)

Dørstokkarter

- ▶ Arter som ennå ikke har kommmet til landet
- ▶ Ofte arter som finnes i våre naboland
- ▶ Omfatter både agnfisk og troféfisk
- ▶ Totalt omkring 11 arter på denne lista

Bekkestingsild. Kilde: Wikipedia

Liten hundefisk. Kilde: Wikipedia

Motivasjon for utsetting og spredning av fisk

- ▶ **Sjølberging**
  - ▶ Matressurs og husholdfiske
- ▶ **Status/trivsel**
  - ▶ Prydfisk i hagedammar etc
- ▶ **Etablere eller styrke et fisketilbud etter endra miljø**
  - ▶ (i) Utsetting av bekkerøye i sure innsjøer
  - ▶ (ii) Utsetting av aure i regulerte innsjøer
- ▶ **Betre vasskvaliteten**
  - ▶ Mort i vann i Trondheim!!
- ▶ **Regulator / «fiskestell»**
  - ▶ Tynne ut bestander av småfallen fisk
- ▶ **«Bli kvitt et problem»**
  - ▶ Tømme akvariet med fisk
- ▶ **Skape fiskebestandar/ fritidsfiske**
  - ▶ Ymse sportsfiske; f eks aure
  - ▶ Troféfiske
  - ▶ Artsfiske
- ▶ **Oppnå større fangst**
  - ▶ Bruk av agnfisk
- ▶ **Uhell**
  - ▶ «Nisse på lasset»: f eks ørekyt med settefisk
- ▶ **Hevn**
  - ▶ Ødelegge naboen sitt fiskevann
- ▶ **Passiv/sekundærspreding**
  - ▶ Via kraftverkstunnel; ørekyt
  - ▶ Via grensevassdrag; bekkerøye

Hva bestemmer utfallet av en utsetting og videre spredning?

- ▶ **Tidspunkt på året og antall som settes ut**
- ▶ **Type fisk**
  - ▶ Toleranse mht. temperatur
  - ▶ Svømmeevne
- ▶ **Type lokalitet**
  - ▶ Lokalisering mht. høyde over havet
  - ▶ Utforming: grunn eller djup innsjø
- ▶ **Type fiskesamfunn**
  - ▶ Antall arter
  - ▶ Hvilke arter av fisk var der fra før

Hvordan håndtere denne trusselen, og finnes det gode tiltak?

- ▶ **Forebyggende arbeid**
  - ▶ Informasjon på alle plan
  - ▶ Oppsyn
- ▶ **Overvåkingssystem**
  - ▶ Tidlig oppdaging og varsling
- ▶ **Tiltak**
  - ▶ Rotenonbehandling
  - ▶ Oppfisking
  - ▶ Ulike fysiske sperrer for å hindre videre spredning
- ▶ **Reaksjon**
  - ▶ Strenge reaksjoner for de som blir tatt
  - ▶ Flere saker må anmeldes; økt fokus virker forebyggende
- ▶ Arbeidet må bli høyere prioritert og bedre koordinert - nasjonalt

Sluttkommentar

- ▶ Spredning fortsetter over store deler av landet
- ▶ Forvaltninga har nå mer fokus på problemet – men informasjonsarbeidet må intensiveres
- ▶ Mer systematisk registrering – det trengs rask reaksjon, relativt få bestander blir fjernet
- ▶ Vi vet lite om hvem som står bak spredninga og deres motiver
- ▶ Tiltaksarbeidet bør bli koordinert på nasjonalt eller regionalt nivå

Takk for oppmerksomheten!

© OT Sandlund